

SPIS TREŚCI

Luter jako człowiek w epoce wiary i przełomu. Prolog	9
--	---

CZĘŚĆ PIERWSZA

DZIECIŃSTWO, STUDIA I PIERWSZE LATA KLASZTORNE (1483-1511)

I. 1483 – chrześcijaństwo w okresie przełomu	19
Nowe światowe imperia	21
Nowa pobożność a zmodernizowane papieżstwo	27
Państwa terytorialne a wczesnonowoczesna Europa mocarstw	31
Przyrost naturalny ludności a kapitalizm handlowy	35
Wiek nauki i sztuki	40
Ożywienie w Niemczech.....	45
Niepokój i dezorientacja ludzi.....	48
II. Dzieciństwo i młodość	53
Syn „ubogiego rębacza”?	53
Surowość i skrajności codziennego życia w Mansfeld.....	59
Szkoła i studia	64
Profil intelektualny i charakter	68
III. Kryzys i schronienie w klasztorze	71
Kryzys w czasie studiów i nawrócenie koło Stotterheim	71
„Po prostu umarły dla świata”?.....	82

Cierpienia duszy a pobożność oparta na spełnianiu dobrych uczynków	87
W służbie zakonu aż do Rzymu	98

CZĘŚĆ DRUGA
WITTENBERGA I POCZĄTKI REFORMACJI
(1511-1525)

I. Wittenberga	115
„Na granicach cywilizacji”	115
Rozbudowa miasta rezydencjalnego i uniwersyteckiego.....	117
Bastiony, raweliny i fosy	127
Między klasztorem, dworem i wolnym miastem.....	128
Uniwersytet i reforma studiów.....	134
Sieć przyjaciół i znajomych	140
II. Eleutherios – narodziny wolnego Lutra	144
Długa droga do teologii reformacyjnej.....	144
Rzymska reforma alternatywna	153
Tezy odpustowe – mit i rzeczywistość	157
„Samotna szarpanina z papistami”	167
III. Reformator – samoobrona w obliczu Kościoła, cesarza i Rzeszy	181
1. Kroki prowadzące do oczyszczenia.....	181
Miesiące niepewności i napięcia.....	181
Usprawiedliwienie przed zakonem i legatem	183
Porażka w starciu z Johannesem Eckiem	187
„Nadszedł czas mówienia” – pisma reformacyjne z 1520 roku.....	190
Brak rozwiązania w ostatniej chwili – apel do Leona X oraz wyznanie winy Hadriana VI.....	198
Płomienny protest przeciwko papieskiemu Antychrystowi.....	200
2. Droga do Wörmacji.....	202
Nadzieje pokładane w młodym królu Karolu.....	202
„Nawet wbrew woli wszystkich bram piekieł”	207
Triumfalny pochód i cielesne cierpienia.....	212
3. Reformator i cesarz	216
Wywyższenie świętej wiary albo ewangeliczna reforma uniwersalna	216
„Sumienie usidlone przez słowo Boga”	219

Spis treści

Majestat usidlony przez czcigodnych przodków	224
Renegocjacje i odjazd Lutra	228
Historyczne znaczenie wydarzeń w Wormacji.....	233
IV. Początek morderczej pracy	237
1. Uchodźca w warownym grodzie i bohater rewolty.....	237
Rozdroża historii świata.....	237
„Żyje jeszcze, czy go już zamordowali?”	239
Obecny w słowie i obrazie	241
Reforma wyrąbana mieczami szlachty i władza ludu?	244
„Ewangelia jest prawem dla ochotników i ludzi wolnych”	250
2. Czas refleksji i pracy	253
Życie codzienne na Wartburgu.....	253
Pierwsze projekty ewangelickiej odnowy Kościoła	261
„Narodziłem się dla moich Niemców”	268
V. Walka o rząd dusz we własnym obozie	277
1. Walka z „fałszywymi braćmi”.....	277
Reformacja przez „bunt i oburzenie”?	277
Do Wittenbergi „pod o wiele większą ochroną”	281
Głosząc kazania, ponownie wziął ster w swoje ręce.....	285
Reformacja wyłącznie przez perswazję	287
Zwycięstwo nad Karlstadem i prorocy z Zwickau	290
„Kto nie zobaczył Lutra w Wittenberdze, ten w ogóle niczego nie zobaczył”	293
2. Przeciwno Müntzerowi oraz „mordercze rotty chłopów”.....	294
Wolność chrześcijan jako wolność chłopów?.....	294
Luter albo Müntzer	301
Ucieczka pod skrzydła władzy	305
Triumf Lutra i jego koszty	310
„Jego śmierć mam na sumieniu”.....	315
VI. Wejście w świat – małżeństwo, rodzina, duże gospodarstwo domowe	317
1. Wesele jako znak w czasie apokalipsy	317
Katarzyna von Bora	319
W poszukiwaniu żony	321
Wesele – zelżony na ziemi, sławiony w niebie	323
Nowe doświadczenia życiowe – seksualność i miłość małżeńska.....	328
2. „Pan Katarzyn”	334

„Aby Doktor robił tak, jak ja chcę”	334
Wielkie gospodarstwo w Czarnym Klasztorze	336
Rozmowy przy stole	341
3. Dzieci są najmiłym zastawem w małżeństwie	343
Miłość ojcowska.....	344
Ojcowska surowość	348

CZĘŚĆ TRZECIA
MIĘDZY PROFETYCZNĄ PEWNOŚCIĄ
A DORAŻNĄ PORAŻKĄ
(1525-1546)

I. Ewangelicka odnowa Kościoła i społeczeństwa	353
1. Wittenberga jako miasto katedralne Lutra	353
Partykularna reformacja zamiast powszechnej reformy.....	353
Stary Luter – pesymistyczny i niezmordowany.....	355
Chrześcijańskie cnoty mieszczańskie a dyscyplina moralna	358
Duszpasterz i kaznodzieja.....	364
W kancelarii głównej protestantyzmu	374
Podróże służbowe	377
2. Wittenberska teologia między Rzymem a Zurychem.....	385
Kultura sporu	386
Przeciwko Erazmowi i humanistycznej wolnej woli.....	389
Realna obecność Chrystusa na ziemi – Wieczera Pańska i chrzest.....	398
Nauczanie akademickie.....	410
Róża Lutrowa i pobożność Maryjna.....	413
3. Zmagania o ewangelicki porządek Kościoła oraz o chrześcijańskie wychowanie dzieci.....	416
Średniowieczne modele reform a nowy projekt reformacji	418
Początki Kościoła wspólnotowego – tzw. porządek skrzyni w Leisnig	421
Wizytacje w Saksonii	426
Ewangelicka reforma generalna w szkole i rodzinie.....	433
Katechizm Lutra	439
Rachunek sumienia oraz spowiedź.....	440
Skutki – nowożytny Kościoły oraz kultury wyznaniowe	442

II. „Lecz my, chrześcijanie, inną toczyliśmy walkę” – wobec wyzwania świata	446
1. Klótlivy podglądacz sejmu Rzeszy w Augsburgu	450
Pojednawcze wezwanie cesarza	450
W królestwie kawek	452
Zmagania wokół Confessio Augustana	457
Nieufność a poczucie rzeczywistości	463
Przeciwko ekumenii, rozmowom religijnym i soborowi	467
2. Prawo do zawierania sojuszy i opór – biblijna doktryna polityczna	474
Z powrotem w Wittenberdze	474
Doradztwo polityczne w czasach kryzysu	475
O dwóch królestwach i dwóch regimenciech	477
Prawo do oporu a Związek Szmalkaldzki	482
Przeciwko politycznemu katolicyzmowi oraz anabaptystom w Münster... ..	488
Papieski sobór i „testament dla dobra religii”	492
3. Dylemat heskiego podwójnego małżeństwa	497
„Wyuzdana seksualność” czy „koniec podwójnej moralności”?	497
Porównywalne przypadki w obozie katolickim	501
Duszpasterstwo a polityka	502
4. Gospodarka, społeczeństwo, światy przeżywane	507
Przeciwko lichwiarzom i spekulantom	511
Powołanie i stan	516
O czarownicach i Cyganach	521
Działanie chrześcijanina w świecie	522
III. W zawierusze emocji – między pokorną radością życia a apokaliptycznymi lękami	526
1. Ziemskie rozkosze – malarstwo, poezja i muzyka	528
„Ja bowiem nie trzymam z obrazoburcami”	528
„Gdy piszę, wszystko samo płynie”	533
„Kocham muzykę”	539
„Aby słowo Boże dzięki śpiewowi wśród ludzi pozostało”	542
2. Eschatologiczne zagrożenie – Turcy i Żydzi	547
Pamflety przeciw Turkom między historią współczesną a historią zbawienia	549
Żydzi a świat przeżywany	554
Josel von Rosheim	562
Wczesne i późne publikacje poświęcone Żydom	566
„Wodnista żydowska krew”	572
Myślenie eschatologiczne a obrona przed innowiercami	574

Spis treści

IV. Umieranie w Chrystusie – „Wszyscyśmy żebracy, taka jest prawda”	579
Do Mansfeld na ratunek górnictwa i Kościoła ewangelickiego	581
Ostatnie kazania – przeciwko Turkom, Żydom i diabłu	587
Ostatnie przesłanie – umieranie w Chrystusie.....	592
Uroczystości żałobne, złożenie do grobu i komemoracja	598
Jeszcze raz Reformator i cesarz.....	609
Luter a nowożytność – dialektyka klęski i sukcesu. Epilog	617
Udział Lutra w zmianie świata	617
Koniec uniwersalizmu	620
Sukces Lutra i jego przesłanki.....	622
Nowożytne Kościoły wyznaniowe a kultury wyznaniowe	626
Państwo i polityka.....	629
Tolerancja i pluralizm	632
Chrześcijanie i Żydzi.....	635
Wolność i sumienie	636
Światowość wiary.....	638
Podziękowania.....	641
Jerzy Kałużny, Posłowie.....	643
Bibliografia	649
Wykaz ilustracji	679
Indeks osobowy	681